

УДК 347.72:347.736:341.231.14(477)(100)
DOI <https://doi.org/10.32782/chc.v057.2025.12>

Бурма Сергій Костянтинович,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри конституційного, міжнародного права та публічно-правових дисциплін
Київського університету інтелектуальної власності та права
ORCID ID: 0000-0002-8682-542X

Жвавець Вадим Васильович,

аспірант кафедри конституційного, міжнародного права
та публічно-правових дисциплін
Київського університету інтелектуальної власності та права
ORCID ID: 0009-0002-9368-9849

ОКРЕМІ ДУМКИ СУДДІВ У СПРАВАХ ЩОДО КОРПОРАТИВНОЇ ПРОЗОРОСТІ ТА БЕНЕФІЦІАРНОГО ВОЛОДІННЯ: УКРАЇНЬСЬКА ПРАКТИКА ТА МІЖНАРОДНІ ОРІЄНТИРИ

Актуальність. У сучасних умовах трансформації корпоративного права та зростаючих вимог до прозорості структури власності в Україні особливої ваги набуває інститут бенефіціарного володіння. Посилення контролю за фінансовими потоками, необхідність гармонізації національного законодавства з правом ЄС та вимогами FATF вимагають нового підходу до тлумачення й застосування правових норм, що регламентують корпоративну відповідальність.

На цьому тлі окремі думки суддів у справах про корпоративну прозорість виступають не лише проявом внутрішньосудової незгоди, а й індикатором появи альтернативної юридичної логіки, зорієнтованої на матеріальний зміст правовідносин, а не на їхню формальну оболонку. З огляду на те, що офіційна судова практика не завжди спроможна оперативно адаптуватися до складності корпоративних конфігурацій, суддівська незгода стає механізмом академічного і практичного переосмислення базових категорій відповідальності, контролю та власності.

Дослідження окремих думок як потенційного джерела доктринального оновлення особливо актуальне в контексті зростання кількості спорів щодо зловживання корпоративною структурою, номінального володіння та фіктивних транзакцій. Наявність аналогічних концепцій у практиці Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), вищих судів Великої Британії та США дозволяє простежити загальну тенденцію розвитку приватного права у напрямі субстантивного підходу. Отже, аналіз вітчизняної судової практики крізь призму

окремих думок суддів є важливим кроком до формування єдиної та внутрішньо узгодженої доктрини корпоративної прозорості в українському праві.

Постановка проблеми. Сучасне приватне право стикається з дедалі складнішими викликами, пов'язаними з фіктивним володінням, номінальним управлінням активами та розмиттям корпоративної відповідальності. Інститут бенефіціарного володіння відіграє ключову роль у протидії цим явищам, однак його правова природа, критерії доведення та вплив на корпоративні права залишаються предметом дискусій. У цьому контексті особливу увагу привертають судові справи, у яких фігурує бенефіціарна структура власності, а також поява окремих думок суддів, що нерідко демонструють альтернативні підходи до оцінки прозорості, контролю та добросовісності в корпоративних правовідносинах.

Попри те, що в українській правовій традиції інститут окремої думки судді ще не має глибоко усталеного впливу на правотворення, у низці резонансних справ його застосування свідчить про прагнення зберегти правовий плюралізм і зафіксувати потенційно інноваційні підходи, які можуть стати основою подальшої еволюції правозастосування.

Стан дослідження теми. Питання корпоративної прозорості та бенефіціарного володіння посідають важливе місце в сучасній цивілістичній і господарсько-правовій науці. У вітчизняному правовому просторі цій тематичі приділено значну увагу в працях таких науковців, як О. О. Бригінець,

В. В. Володимиров, О. В. Гарагонич, А. С. Довгерт, В. М. Кравчук, Р. А. Майданик, Р. Б. Сабодаш, Є. О. Харитонов, Р. Б. Шишка, В. С. Щербина та інші. Їхні дослідження охоплюють як нормативну природу бенефіціарного володіння, так і проблематику встановлення реального контролю в корпоративних структурах.

У зарубіжній доктрині проблеми прозорості, контролю та обмеження корпоративної автономії досліджувалися в працях таких авторів, як Ерік П. М. Вермелен, Генрі Гансман, Лука Енрікес, Рейнієр Краакман, які розглядали концепції бенефіціарного володіння, «зняття корпоративної вуалі» (англ. *piercing the corporate veil*) та фідучіарних обов'язків у контексті англо-американської та континентальної моделей права. Їхні праці сприяли становленню теоретичних підходів до розмежування формального володіння й фактичного контролю над юридичними особами.

Водночас інститут окремої думки судді поки що не здобув належної уваги в межах вітчизняної правової науки. Науковий інтерес здебільшого обмежується загальнотеоретичними питаннями плюралізму правової аргументації, ролі меншості в судових органах та впливу таких думок на розвиток правової доктрини. Проте конкретний зв'язок між окремими думками суддів і розвитком підходів до визначення правової природи бенефіціарного володіння, а також формуванням судової практики у справах, пов'язаних із корпоративною прозорістю, досі не став об'єктом системного аналізу.

Метою статті є з'ясування ролі окремих думок суддів як маркерів альтернативного підходу до визначення правової сутності бенефіціарного володіння, а також як інструменту критики та реформатування практики у справах, пов'язаних із корпоративною прозорістю.

Виклад основного матеріалу. У сучасному цивільному праві інститут бенефіціарного володіння набув нового значення в умовах трансформації корпоративного управління, глобалізації бізнесу та зростання вимог до прозорості структури власності [1, р. 11]. Це явище є реакцією на практики зловживання корпоративною формою – зокрема номінальне (титульне) володіння, приховане управління, зниження податкового навантаження, виведення активів та уникнення відповідальності.

В юридичній науці спостерігається зростаючий інтерес до концепцій «зняття корпоративної вуалі» (англ. *piercing the corporate veil*), бенефіціарного володіння (англ. *beneficial ownership*) і фідучіар-

них обов'язків (англ. *fiduciary responsibility*), які дають змогу оцінювати не лише формальний статус особи (тут і далі підкреслено нами. – С.Б., В.Ж.) як учасника або акціонера, а й її фактичну роль у корпоративному управлінні. Сутність доктрини «зняття корпоративної вуалі» полягає в тому, щоб у виняткових випадках вийти за межі формального сприйняття юридичної особи як відокремленого суб'єкта та покласти відповідальність на фактичного контролера.

У Великій Британії переломною стала справа *Prest v Petrodel Resources Ltd and others* (UKSC, [2013] UKSC 34), у якій Верховний суд сформулював чітке розмежування між випадками «приховування» (англ. *concealment*) та «ухилення» (англ. *evasion*), окресливши надзвичайно вузькі межі застосування доктрини «зняття корпоративної вуалі». Суд відмовив у трансфері активів компаній лише на тій підставі, що особа повністю їх контролює; натомість вирішальним стало встановлення факту, що ці активи є предметом трасту й належать їй бенефіціарно [2].

Українське право поки що не сформувало системної доктрини бенефіціарного володіння в приватноправовому контексті. Законодавство – на рівні положень Цивільного та Податкового кодексів України, законів України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» і «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», а також спеціальних актів фінансового контролю (зокрема, Положення про структуру власності, затвердженого наказом Мінфіну № 163 від 19.03.2021 р.) – містить низку норм щодо розкриття структури власності, однак не встановлює чіткої процедури доведення бенефіціарного контролю як підстави для суб'єктивного чи процесуального захисту.

У зв'язку з цим особливу увагу слід приділити судовій практиці, де окремі думки суддів – як в Україні, так і в зарубіжних юрисдикціях – виступають каталізаторами доктринального оновлення та індикаторами альтернативного правового мислення, орієнтованого на сутнісний аналіз реальних відносин контролю, довіри й відповідальності.

Подальший аналіз демонструє, як окремі думки суддів формують контури нової юридичної логіки у справах, пов'язаних із корпоративною прозорістю, бенефіціарним володінням та межами застосування доктрини «зняття корпоративної вуалі».

У цьому контексті особливого значення набуває практика Верховного Суду, в якій окремі думки суддів постають не лише як прояв плюралізму тлумачень, а й як інструмент переосмислення формалізованих підходів до корпоративної відповідальності, юрисдикційної належності та автономії юридичної особи. Зосереджуючись на сутнісному змісті правовідносин контролю та володіння, такі позиції відкривають перспективи доктринальної еволюції у відповідних галузях права.

Нижче розглянуто ключові приклади з практики Великої Палати та касаційних судів у складі Верховного Суду, де окремі думки прямо або опосередковано стосуються таких питань: бенефіціарне володіння, «зняття корпоративної вуалі», процесуальний статус контролюючих осіб і межі відокремленості юридичної особи.

Окремі думки як прояв альтернативної юридичної логіки

Корпоративна відповідальність у банківській сфері: справа № 916/3724/21 (2024)

У справі щодо стягнення понад 95 млн грн шкоди, завданої колишньою заступницею голови правління банку внаслідок фінансових операцій без економічного сенсу, Касаційний господарський суд сформулював домінуючу позицію про відмову в позові через сплив позовної давності. Водночас судді С. В. Бакуліна, Г. О. Вронська, О. Р. Кібенко та О. О. Мамалуй у своїй окремій думці виклали концептуально іншу модель. Вони обґрунтували, що у разі, коли позов подається Фондом гарантування вкладів після ліквідації банку, позовна давність має обчислюватися з моменту початку процедури ліквідації, а не з моменту вчинення правочинів, якими завдано шкоду [3].

Особливого значення набуває акцент на фідучіарних (довірчих) обов'язках посадових осіб банку не лише перед самою юридичною особою, а й перед кредиторами – цей підхід частково перегукується з доктриною фідучіарних обов'язків у США та Великій Британії. Автори окремої думки, спираючись на логіку «зняття корпоративної вуалі», запропонували розглядати дії посадової особи як механізм свідомого виведення активів, що потребує не формального, а матеріального аналізу правосуб'єктності.

Ця окрема думка фіксує зсув від традиційної концепції відповідальності керівника виключно перед компанією до моделі, що враховує інтереси кредиторів як потенційних потерпілих. Такий підхід – з урахуванням доктрини *alter ego* (ототожнення юридичної особи та її учасників) – фактично

формує підґрунтя для перегляду меж юридичної особи у банківських правовідносинах.

Межі сквіз-ауту та корпоративна відповідальність: справа № 910/8714/18 (2025)

Спір між міноритарним акціонером і групою компаній Metinvest стосувався питання справедливої компенсації в процедурі примусового викупу акцій. Основне рішення суду поклало солідарну відповідальність не лише на компанію-заявника вимоги (Barlenco Ltd), а й на афілійовану компанію та фізичну особу – кінцевого бенефіціарного власника.

Судді Н. М. Губенко, І. Д. Кондратова та В. І. Студенець у своїй окремій думці заперечили правомірність такого підходу, вказавши на штучне розширення меж корпоративної відповідальності без доведення недобросовісності або використання корпоративної структури з метою шахрайства. Вони наголосили, що обраний судом шлях є хибною аналогією з деліктом, тоді як правовідносини мають кондикційний характер (пов'язаний із вимогою про повернення безпідставно набутого майна) [4].

Окрема думка сформувала методологічно чітку межу між обґрунтованим «зняттям корпоративної вуалі» та її надмірним застосуванням. Вона закладає підґрунтя для розмежування процедурної відповідальності в сквіз-ауті та класичних зобов'язань із відшкодування шкоди.

Інститут похідного позову у національному контексті: справи № 522/22473/15-ц (2023) та № 910/19274/23 (2025)

У справі № 522/22473/15-ц Велика Палата Верховного Суду розглядала питання допустимості звернення учасника товариства з обмеженою відповідальністю до суду в інтересах самого товариства з метою оскарження правочинів, укладених без його відома. Більшість суддів дотрималися формального підходу, виходячи з принципу незалежності юридичної особи.

Водночас судді І. В. Ткач і К. М. Пільков висловили позицію, що за умов повного контролю над товариством (ототожнення товариства та єдиного його учасника) та за відсутності конкуруючих інтересів учасник має бути процесуально легітимованим діяти в інтересах товариства. Вони послалися на рішення ЄСПЛ у справі *Albert та інші проти Угорщини*, № 5294/14, у якому визнано правомірність звернення акціонера в інтересах юридичної особи за умов фактичної ідентичності сторін [5].

У справі № 910/19274/23, що стосувалася звернення єдиного учасника ТОВ до суду з вимогою визнати недійсними правочини директора,

ситуація була аналогічною: судова більшість відмовила, пославшись на недотримання формальної юрисдикції.

Водночас восьмеро суддів Великої Палати (І. В. Ткач, К. М. Пільков, Ж. М. Єленіна, О. В. Кривенда, С. О. Погрібний, О. В. Ступак, О. С. Ткачук, Н. В. Шевцова) виклали альтернативну позицію [6]. Вони довели, що за умов повного володіння товариством (особа є єдиним учасником товариства з часткою у статутному капіталі 100 % або учасником, який володіє значною часткою, що дозволяє ухвалювати рішення без урахування голосів інших учасників) і фактичного «паралічу» товариства (наприклад, коли директор перевищує повноваження або саботує інтереси компанії) учасник має право на пряме звернення до суду з позовом про визнання правочину недійсним.

У такому разі воля та інтереси учасника повністю збігаються з волею й інтересами самого товариства, а відмова у доступі до правосуддя робить це право ілюзорним. Таке обґрунтування, спираючись на практику ЄСПЛ, наближається до розширеного розуміння похідного позову (англ. *derivative suit*) – позову в інтересах компанії без спеціального законодавчого регулювання.

Рішення у цих справах демонструють еволюцію національної концепції інституту похідного позову [7], яка виходить за межі традиційного корпоративного формалізму (обмеження лише вимогами про відшкодування шкоди). Як наслідок, окремі думки суддів зосереджуються на реальних наслідках корпоративного контролю, а не обмежуються формальними аспектами представництва, що наближує українське право до концепції ефективного захисту економічного інтересу юридичної особи.

Захист міноритаріїв і еволюція фідучіарних обов'язків: справа № 917/542/22 (2024)

У справі № 917/542/22 предметом розгляду стало оскарження міноритарними акціонерами розміру компенсації за акції, викуплені в процедурі примусового викупу (англ. *squeeze-out*) відповідно до статті 65-2 Закону України «Про акціонерні товариства» (у редакції від 01.01.2019 року). Позивачі стверджували, що встановлена вартість акцій була штучно занижена, оскільки визначалася виключно на підставі формального висновку оцінювача, без урахування ринкової вартості контрольного пакета та економічного становища материнської компанії Ferrexpo plc.

Верховний Суд скасував рішення попередніх інстанцій, направивши справу на новий розгляд. Суддя О. Р. Кібенко висловила окрему думку [8],

у якій запропонувала застосувати доктрину «зняття корпоративної вуалі» і прямо визначити розмір доплати за акції відповідно до вартості материнської компанії, акції якої торгуються на Лондонській фондовій біржі. На думку судді, Ferrexpo plc як фактичний бенефіціар та координатор сквіз-ауту діяла у згоді з емітентом (ПрАТ «Полтавський ГЗК») з метою зменшення компенсацій міноритаріям, що є зловживанням контролем.

Суддя О. Р. Кібенко сформулювала низку концептуальних положень, що резонують із сучасною доктриною добросовісного корпоративного управління та матеріального підходу до оцінки шкоди міноритаріям. Зокрема, вона вказала на неприпустимість виключно формального підходу до захисту прав міноритарних акціонерів, наголосивши: «під час проведення сквіз-ауту ціна має бути не лише ринковою, а й справедливою, оскільки у особи без її волі та бажання вилучають майно, яким вона володіла на праві власності і не планувала його відчужувати» [8, п. 6].

У контексті обов'язку контролюючого акціонера діяти добросовісно щодо інших акціонерів суддя зазначила, що «права міноритарного акціонера на отримання справедливої ціни за акції можуть бути порушені емітентом та власником домінуючого контрольного пакета акцій узгодженими, спільними, неправомірними діями таких осіб, які, фактично, діяли як одна особа» [8, п. 13]. Така поведінка, на її думку, обґрунтовує застосування доктрини «підняття корпоративної завіси» (теж саме, що «зняття корпоративної вуалі») та визнання емітента й контролера єдиним суб'єктом відповідальності перед міноритаріями.

Особливої уваги заслуговує позиція щодо методу оцінки: на думку судді, вартість акцій має визначатися з урахуванням повного пакета (100 %), без застосування «контрольних знижок», як це передбачено Національним стандартом № 3 та методикою комплексної оцінки [8, п. 15]. Натомість застосування «розрахункового співвідношення між справедливою вартістю акцій Ferrexpo plc та ПрАТ «Полтавський ГЗК», на якому ґрунтувалися суди нижчих інстанцій, вважається не лише методологічно помилковим, а й таким, що порушує баланс інтересів сторін [8, п. 20].

Таким чином, окрема думка судді О. Р. Кібенко демонструє спробу переосмислення традиційного формалізму в справах про сквіз-аут і вказує на необхідність утвердження в українській правозастосовній практиці підходу, що поєднує корпоративну автономію з матеріальною справедливістю та принципом добросовісності контролера.

Зазначена окрема думка порушує питання доктринального переформулювання меж корпоративної автономії в контексті фідучіарного обов'язку контролера до міноритаріїв. Вона закладає основу для визнання концепції фідучіарних обов'язків не лише у відносинах між керівником і компанією, а й між домінуючим акціонером та іншими власниками. Запропонований підхід зміщує фокус із формальної правосуб'єктності на функціональну відповідальність у випадках корпоративної координації дій, що призводять до економічної шкоди меншості.

«Зняття корпоративної вуалі» в США, Великій Британії та практиці ЄСПЛ: порівняльний підхід

Порівняльно-правовий аналіз демонструє, що в англосаксонській та європейській правових традиціях концепція «зняття корпоративної вуалі» визнається винятковою правовою доктриною, яка застосовується лише у виняткових випадках задля захисту матеріальної справедливості, коли формальна ізоляція юридичної особи використовується для ухилення від відповідальності або обходу правових зобов'язань. Аналогічного підходу дотримується і FATF, яка у своїх Рекомендаціях [9] підкреслює необхідність ідентифікації кінцевого бенефіціарного власника як засобу запобігання зловживанню корпоративною структурою з метою легалізації доходів або уникнення контролю.

У США підходи варіюються залежно від юрисдикції, проте сформовано два основні вектори: 1) доктрина *alter ego* – одна з форм «зняття корпоративної вуалі» (аналог корпоративної оболонки до контролюючої особи), яка застосовується тоді, коли юридичну особу використовують не автономно, а як інструмент фізичної особи (альтер еґо власника) для особистої вигоди без належного корпоративного оформлення; 2) фактор недостатньої капіталізації – як у справі *Walkovszky v. Carlton* (N.Y. 1966) [10], суди вимагають довести, що юридична особа була створена й функціонувала з очевидною неспроможністю покривати зобов'язання, а контролюючий власник зловживав цією формою з метою ухилення від відповідальності перед третіми особами.

Разом з тим, у справі *United States v. Bestfoods* (1998) Верховний суд США встановив [11], що відповідальність материнської компанії може наставати не лише за умов «зняття корпоративної вуалі», а й безпосередньо – у випадку, коли вона прямо керувала шкідливою діяльністю дочірньої компанії. Таким чином, американська модель визнає як пряму, так і похідну відповідальність – залежно від ступеня участі контролера юридичної особи в операційній діяльності.

У Великій Британії підхід до «зняття корпоративної вуалі» є значно стриманішим. У справі *Petrodel Resources Ltd and others* ([2013] UKSC 34) Верховний суд Великої Британії чітко обмежив можливість ігнорування окремої правосуб'єктності (англ. *separate legal personality*) юридичної особи – і, відповідно, «зняття корпоративної вуалі» – лише випадками ухилення від виконання існуючого зобов'язання (*evasion*), на відміну від випадків простого приховування контролю (*concealment*). Суд провів принципове розмежування між ситуаціями, коли бенефіціарний власник використовує компанію для управління майном, не маючи на меті ухилитися від зобов'язань чи обійти закон (як довірений власник), і випадками, коли компанія створена для обходу закону чи уникнення відповідальності – тоді можливе «зняття корпоративної вуалі».

Таким чином, правова система Великої Британії визнає, що повна корпоративна залежність юридичної особи чи контроль над нею самі по собі не є підставою для «зняття корпоративної вуалі»; наполягає на необхідності доведення зловживання формою або використання закону з неправомірною метою (англ. *abuse of rights*); орієнтується на мінімізацію втручання в принцип незалежності юридичної особи.

У практиці ЄСПЛ питання «зняття корпоративної вуалі» розглядається крізь призму захисту прав людини та забезпечення ефективного доступу до правосуддя. Так, у справі *Agrotexim та інші проти Греції*, № 14807/89 [12], Суд визнав неприпустимим звернення акціонерів до ЄСПЛ, оскільки юридична особа (компанія) зберігала здатність захищати свої права через ліквідатора. ЄСПЛ наголосив, що «зняття корпоративної вуалі» можливе лише тоді, коли компанія фактично втратила здатність діяти, а контролери позбавлені можливості реалізувати свої права іншим чином.

Натомість у справі *Albert та інші проти Угорщини*, № 5294/14 [13], Суд визнав прийнятним звернення контролера від імені компанії у разі повного ототожнення компанії з її учасником – за умов одноосібного володіння та відсутності незалежної корпоративної волі. Формального «зняття корпоративної вуалі» при цьому не здійснювалося, однак матеріальний контроль визнавався вирішальним чинником.

У цьому контексті ЄСПЛ виходить не з корпоративної, а з функціональної логіки: вирішальне значення має реальний контроль, здатність впливати на управління та ефективність засобів доступу до правового захисту, а не лише формальна структура власності компанії чи статус юридичної особи.

Аналіз американської та британської практики демонструє, що для застосування доктрини «зняття корпоративної вуалі» необхідне суворе доведення зловживання юридичною формою. Контроль над компанією чи формальний статус бенефіціара самі по собі не є достатніми підставами.

Натомість практика ЄСПЛ пропонує м'якішу, функціонально орієнтовану модель, зосереджену на забезпеченні ефективного судового захисту, охороні прав заявників у випадках корпоративної залежності та наявності фактичного контролю.

Для розвитку української доктрини оптимальним є поєднання британської концептуальної чіткості у дотриманні меж корпоративної автономії та європейської чутливості до ефективності захисту прав.

«Зняття корпоративної вуалі»: український контекст

Сформовані у практиці Верховного Суду окремі думки демонструють поступову трансформацію підходів до розуміння корпоративної автономії. Хоча загальна судова практика все ще тяжіє до формального тлумачення меж правосуб'єктності юридичної особи, суддівські позиції у вищенаведених справах відкривають простір для формування матеріального, функціонально орієнтованого підходу.

Ці позиції: апелюють до реального економічного контролю як чинника для подолання формальної обмеженості корпоративної оболонки; обґрунтовують необхідність визнання процесуальної легітимації учасника товариства в інтересах компанії (навіть без похідного позову у формальному вигляді); визнають можливість покладення відповідальності на контролюючих осіб у разі координації дій емітента та бенефіціара всупереч інтересам міноритаріїв; порушують питання рівності доступу до правосуддя і необхідності відступу від суворой процесуальної ізоляції юридичних осіб.

При цьому важливо, що ці концептуальні зрушення розвиваються не на рівні законодавчої реформи, а в межах окремих думок суддів, тобто в межах альтернативної суддівської логіки, яка ще не трансформувалася в обов'язкову для правозастосування позицію.

У світлі порівняння з правом США, Великої Британії та практикою ЄСПЛ перспективним виглядає гібридний підхід, орієнтований на: впровадження похідного позову від імені товариства (англ. *derivative suit*) як окремої форми реалізації корпоративної правосуб'єктності контролюючим учасником; закріплення критеріїв «зняття корпоративної вуалі»

через судову практику – з урахуванням ознак зловживання формою, фіктивності структури, координації дій та блокування механізмів правового захисту; застосування доктрини *alter ego* та економічного контролю у випадках ухилення від відповідальності шляхом зловживання розподілом активів або номінальним володінням.

Загальною тенденцією є перехід від жорсткої автономії юридичної особи до функціонального, матеріально орієнтованого підходу, в якому визначальним стає реальний вплив особи на діяльність компанії та наслідки цього впливу для інших суб'єктів права.

Висновки та пропозиції. Дослідження ролі окремих думок суддів у справах щодо корпоративної прозорості та бенефіціарного володіння засвідчує, що цей інститут в українському правозастосуванні поступово трансформується з формального інструменту фіксації суддівської незгоди на джерело альтернативної судової доктрини. Попри відсутність обов'язкової сили, окремі думки фіксують внутрішній інтелектуальний рух у межах вищих судів та Верховного Суду, формують концептуальну напругу щодо домінуючих підходів і задають напрям критичної переоцінки традиційних правових конструкцій.

В аналізованих справах окремі думки посли-довно артикулюють недосконалість формального підходу до визначення меж правосуб'єктності юри-дичної особи, процесуального статусу учасника, легітимності рішень органів управління та природи корпоративних відносин. Судді демонструють орі-єнтацію на змістовну оцінку правовідносин контр-олю, вигоди та відповідальності, розвиваючи ідеї економічної єдності груп, принципу добросовісно-сті та фідучіарних обов'язків кінцевих бенефіціар-них власників (контролерів).

Суддівська незгода, зафіксована в окремих думках, відображає тенденцію до критичного переосмислення абсолютності принципу майнової відокремленості юридичної особи – особливо у випадках номінального володіння, ухилення від виконання зобов'язань або симулятивної корпоративної поведінки. Такий підхід закладає передумови для визнання та застосування доктрини «зняття корпоративної вуалі». У цьому контексті постає обґрунтована потреба в розширенні процесуальних механізмів захисту прав міноритаріїв – зокрема, шляхом імплементації інституту похідного позову, а також у нормативному закріпленні фідуціарних обов'язків домінуючого акціонера щодо інших учасників корпоративного утворення.

Порівняння з практикою ЄСПЛ, Великої Британії та США засвідчує, що окремі думки суддів Верховного Суду резонують із провідними тенденціями розвитку корпоративного права: у центрі правового аналізу дедалі частіше опиняється не формальна структура володіння, а фактичний зміст корпоративного впливу; особи, які здійснюють контроль, можуть нести відповідальність незалежно від свого юридичного статусу; корпоративна оболонка втрачає захисний характер у разі її використання для недобросовісного обмеження прав або ухилення від виконання зобов'язань.

Судова практика, попри фрагментарність, демонструє поступове наближення до функціонального тлумачення правових категорій у сфері корпоративного управління. Окремі думки суддів висвітлюють нове розуміння контролю, прозорості та відповідальності в корпоративному середовищі.

Наукова й правозастосовна цінність цієї практики полягає у формуванні доктринального підґрунтя для гармонізації українського корпоративного права з європейською та англо-американською моделями, розвитку концепцій *alter ego*, «зняття корпоративної вуалі», фідучіарних обов'язків, а також у впровадженні матеріального критерію відповідальності за наслідки використання корпоративної форми.

У подальших дослідженнях доцільно зосередитися на вивченні впливу окремих думок суддів на формування уніфікованої доктрини *jurisprudence constante*, застосування концепцій корпоративної відповідальності, потенціалу нормативної імплементації доктрини фідучіарних обов'язків, а також на інструментах гармонізації з правом Європейського Союзу у сфері захисту прав міноритарних учасників – що в перспективі сприятиме зміцненню принципів прозорості, підзвітності та справедливості в корпоративному управлінні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Vermeulen E. P. M. Beneficial Ownership and Control: A Comparative Study – Disclosure, Information and Enforcement. *OECD Corporate Governance Working Papers*. 2013. No. 7. Paris: OECD Publishing. 68 p. DOI: <https://doi.org/10.1787/5k4dkhwckbzv-en> (дата звернення: 25.06.2025).
2. UK Supreme Court. *Prest v Petrodel Resources Ltd and others*. UKSC 34. 2013. URL: https://supremecourt.uk/uploads/uksc_2013_0004_judgment_5132540ebe.pdf (дата звернення: 25.06.2025).
3. Верховний Суд. Окрема думка суддів Бакуліної С.В., Вронської Г.О., Кібенко О.Р., Мамалуя О.О. у справі № 916/3724/21 від 04 червня 2024 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121104339> (дата звернення: 25.06.2025).
4. Верховний Суд. Окрема думка суддів Губенко Н. М., Кондратової І. Д., Студенця В. І. у справі № 910/8714/18 від 03 лютого 2025 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125342815> (дата звернення: 25.06.2025).
5. Верховний Суд. Окрема думка суддів Ткача І. В., Пількова К. М. у справі № 522/22473/15-ц від 01 березня 2023 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110231848> (дата звернення: 25.06.2025).
6. Верховний Суд. Окрема думка суддів Ткача І. В., Єленіної Ж. М., Кривенди О. В., Пількова К. М., Погрібного С. О., Ступак О. В., Ткачука О. С., Шевцової Н. В. у справі № 910/19274/23 (провадження № 12-17гс25) від 16 квітня 2025 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127077655> (дата звернення: 25.06.2025).
7. Позняков О. Похідний позов: український та світовий досвід. *Юридична газета*. 2020. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/pohidniy-pozov-ukrayinskiy-ta-svitoviy-dosvid.html> (дата звернення: 25.06.2025).
8. Верховний Суд. Окрема думка судді Кібенко О. Р. у справі № 917/542/22 від 03 червня 2024 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120543270> (дата звернення: 25.06.2025).
9. FATF. Guidance to Beneficial Ownership of Legal Persons. FATF, 2023. URL: <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfrecommendations/Guidance-Beneficial-Ownership-Legal-Persons.html> (дата звернення: 25.06.2025).
10. Court of Appeals of the State of New York. *Walkovszky v. Carlton* (N.Y. 1966). URL: https://nycourts.gov/reporter/archives/walkovszky_carlton.htm (дата звернення: 25.06.2025).
11. Supreme Court of the United States. *United States v. Bestfoods*, 524 U.S. 51 (1998). URL: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/524/51/> (дата звернення: 25.06.2025).
12. European Court of Human Rights. *Case of Agrotexim and Others v. Greece* (Application no. 14807/89). 1995. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57951>
13. European Court of Human Rights. *Case of Albert and Others v. Hungary* (Application no. 5294/14). 2020. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-203850>

Бурма Сергій Костянтинович, Жвавець Вадим Васильович

Окремі думки суддів у справах щодо корпоративної прозорості та бенефіціарного володіння: українська практика та міжнародні орієнтири

У статті досліджено роль окремих думок суддів у справах, пов'язаних із корпоративною прозорістю та бенефіціарним володінням, як маркерів альтернативної юридичної логіки та потенційного джерела доктринальної еволюції. Основну увагу приділено аналізу рішень Верховного Суду (Україна), в яких окремі думки демонструють інший підхід до оцінки структури власності, корпоративного контролю та меж правосуб'єктності. Обґрунтовано, що такі позиції формують підґрунтя для перегляду традиційно формального розуміння майнової відокремленості

юридичної особи, кваліфікації зловживання корпоративною структурою, визначення процесуального статусу учасників корпоративних відносин і фідучіарних обов'язків кінцевого бенефіціарного власника. Виявлено, що окремі думки українських суддів дедалі більше резонують із загальносвітовими тенденціями, зокрема судовою практикою Великої Британії, США та ЄСПЛ, де ключове значення надається реальному контролю та ефективності правового захисту. Стаття демонструє, що суддівська незгода – попри відсутність обов'язкової сили – сприяє зрушенню у бік функціонального, змістовного підходу до корпоративного управління та відповідальності. Особливу увагу приділено справам, у яких розглядаються похідний позов, сквіз-аут, контроль міноритаріїв і зловживання правосуб'єктністю юридичної особи. Запропоновано шляхи імплементації доктрини «зняття корпоративної вуалі» у вітчизняну практику правозастосування через розвиток інституту похідного позову, фідучіарної відповідальності, застосування змістовного підходу до відповідальності у разі зловживання корпоративною структурою.

Ключові слова: окрема думка судді; корпоративна прозорість; бенефіціарне володіння; кінцевий бенефіціарний власник; зняття корпоративної вуалі; похідний позов; фідучіарні обов'язки.

Burma Sergii, Zhvavets Vadym

Dissenting opinions in cases on corporate transparency and beneficial ownership: Ukrainian practice and international orientations

This article explores the role of judges' dissenting opinions in cases related to corporate transparency and beneficial ownership as indicators of alternative legal reasoning and potential sources of doctrinal evolution. Particular attention is paid to the analysis of decisions by the Supreme Court of Ukraine, in which dissenting opinions demonstrate divergent approaches to evaluating ownership structures, corporate control, and the limits of legal personality. It is argued that such positions lay the groundwork for reconsidering the traditionally formal understanding of legal entity separateness, the classification of corporate form abuse, the procedural standing of participants in corporate relations, and the fiduciary duties of ultimate beneficial owners.

It is found that dissenting opinions of Ukrainian judges increasingly resonate with global legal trends, particularly the case law of the United Kingdom, the United States, and the European Court of Human Rights (ECtHR), where material control and effective legal protection are key factors. The article demonstrates that judicial dissent—despite its lack of binding force—serves as a catalyst for shifting toward a functional and substantive approach to corporate governance and liability.

Special attention is given to cases involving derivative suits, squeeze-out procedures, the protection of minority shareholders, and abuse of corporate legal personality. The article proposes ways to implement the doctrine of “piercing the corporate veil” into Ukrainian legal practice through the development of derivative suits, fiduciary liability, and the application of a substantive approach to accountability in cases of misuse of corporate structures.

Key words: dissenting opinion; corporate transparency; beneficial ownership; ultimate beneficial owner; piercing the corporate veil; derivative suit; fiduciary liability.